

ممنوعیت دستیابی

به فن آوری های نوین

از دیدگاه حقوقی

محمدرضا فرخی زاده

انتشارات گنج علم

بهار ۱۳۹۶

شاک

شماره کتابشناسی ملی : ۴۷۲۸۸۴۶

عنوان و نام پدیدآور : ممنوعیت دستمای به فن آوری های نوین از دیدگاه حقوقی / امحمد رضا

مشخصات نشر : شیراز: گنج علم، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاہری : ۲۵۸ ص

یادداشت : کتابنامه: ص ۲۵۳.

موضوع : منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای -- همکاری‌های بین‌المللی

Nuclear nonproliferation – International cooperation : موضوع

موضوع : سلاح‌های هسته‌ای، (حقوق، بی‌الملل)

(Nuclear weapons (International law : عقود

موضوع : حقوق بين الملل بشر دوستانه

Humanitarian law : مب ضوع

۱۷۴۷/۳۲۷ : رده بندی نویسی

داده بندی / KZ۵۶۷۵۱۳۹۶۸م۴ف/

سر شناسه : ی خ ز ه ، محمد ، ضا ، ۱۳۸۶ -

وضعیت فهرست نویسی : ف

عشرات
مؤلفين علميين

ممنوعیت دستیابی به فن آوری های نهین از دیدگاه حقوقی

محمد رضا رحیمی زاد

ناشر: گنج علم

حاب اول: رها، ۱۳۹۶

وزير استار: سعيد طاووسي

تایپ و صفحه آرا: کاوش پارس

طراح جلد: مریم مظفری

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

«کلیه حقوق چاپ و نشر محفوظ و متعلق به ناشر است.»

آدرس: شیراز - بارامونت، ابتدای خ قصر دشت، کوچه ۱، بلاک ۱ انتشارات گنج علم

تلف: ۰۷۱۳۲۳-۴۰۱۷

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف (ناشر) نشر یا بخش و عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست فصول و مندرجات آنها

۷	مقدمه
۱۷	تاریخچه
۲۳	مفاهیم اصطلاحی
۲۶	مبانی و رویه عملی کشورها
۲۸	مبانی نظری، اصول، قطعنامه‌ها و کنوانسیونهای بین‌المللی
۳۰	دیدگاه کشورها در خصوص حق توسعه
۳۲	اهداف توسعه هزاره ملل متحد
۳۴	اسناد حلی و حق توسعه
۷۰	رابطه توسعه امنیت ملی به فن‌آوریهای نوین با امنیت ملی و بین‌المللی
۷۶	رابطه توسعه و دیپلماسی به فن‌آوریهای نوین با امنیت اقتصادی
۸۱	رابطه توسعه و دیپلماسی به فن‌آوریهای نوین با امنیت انرژی
۸۴	انرژی اتمی
۹۹	فن‌آوریهای شیمیایی و سازمان‌های بین‌المللی
۱۲۳	سیستم نظارت بر عدم اشاعه
۱۳۸	تسلیمات اتمی از نظر حقوق بین‌الملل
۱۴۴	رویکرد حقوق بین‌الملل نسبت به تسلیمات اتمی به عنوان یکی از ثمرات توسعه
۱۵۳	انتقال فن‌آوریهای نوین
۲۰۰	حقوق حاکم بر انتقال فن‌آوری
۲۲۴	قواعد عام حقوق بین‌الملل و تسلیمات کشتار جمعی
۲۴۳	نتیجه‌گیری
۲۵۳	فهرست منابع

مقدمه

توسعه همه جانبه کشورها، خصوصا کشورهای در حال توسعه از مهمترین چالشهای حال و آینده دولتمردان هر کشور و ملت‌های آنان می باشد. هر کشور از این حق برخوردار است که به بهترین و بالاترین سطح از توسعه دست‌رسی داشته باشد. این توسعه باید همه جانبه و یکنواخت باشد تا بتوان سطح مطلوب و شایسته‌ای از رفاه و تامین اجتماعی تأییل آمد. هر کشور عضو جامعه جهانی و خصوصا سازمان ملل متحد موظف و متعهد است که نهایت سعی و تلاش خود را به کار گیرد و از طریق همکاری و تشریک مساعی بین‌المللی به ویژه در طرح‌های اقتصادی و فنی، با استفاده از حداکثر منابع، امکانات و فن‌آوریهای موجود در سطح جهان و به خصوص فن‌آوریهای نوین، شیمیایی و بیولوژیکی به سطح مناسبی از توسعه دست یابد.

این گونه فن‌آوریهای نوین، که اکثر قریب به اتفاق آنها حالتی دو منظوره دارند؛ یعنی هم کاربردی غیر متعارف در تولید تسهیلات گسترده جمعی دارند و هم در تولید انرژی جهت نیروی محرک صنعتی و اقتصادی کشورها، در تحقیقات پزشکی و درمان بیماران خصوصا بیماران صعب‌العلاج، در پاکسازی محیط زیست از انواع آلودگیهای ماندگاری طولانی، تصویه آب آشامیدنی و هزاران کاربرد متعارف و مفید به حال بشریت، نقش به‌سزایی دارند.

به کار گیری فن آوریهای شیمیایی و متعاقب آن ساخت تسلیحات شیمیایی، حتی به قرون قبل از میلاد مسیح بر می گردد و در جنگهای آن دوران نیز رواج داشته است. با آغاز قرن بیستم و توسعه فن آوریهای اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی، و کاربرد، آنها در جنگهای جهانی اول و دوم زنگ خطر را برای جهانیان به صدا در آورد و نیروی بسیار مخرب و نابود گر این تسلیحات، نه تنها جان انسانها، بلکه مزارع، جنگلها، پوششهای گیاهی و محیط زیست را نیز در بر گرفت. تسلیحات کشتار جمعی اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی انسانها را آماج حمله قرار نمی دهند بلکه محیط زیست را نیز نازد می کنند.

مواد اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی که می تواند منجر به تولید و اشاعه تسلیحات کشتار جمعی می شوند در عین حال می تواند در رشد و توسعه اقتصادی کشورها مفید واقع شود. کاربری مضاعف این مواد به نظم در آوردن آنها را با چالش جدی مواجه می کند. دولتهایی که فن آوریهای نوین اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی را در اختیار دارند و حق استفاده و تجارت این مواد را انحصاراً در اختیار دارند، باید چنان کنترل و نظارتی را اعمال کنند که انحرافی در استفاده از این مواد در صلاحیت و قلمرو حاکمیت آنها روی ندهد.

چرا که پس از تبعات شوم و نامبارک به کار گیری این تسلیحات طی جنگهای جهانی اول و دوم، هیچ گونه نظارت موثری در کاربرد و دستیابی به این تسلیحات از سوی جامعه جهانی انجام نشد که نتیجه این سهل انگاری بین المللی استفاده آمریکا از این گونه تسلیحات در جنگ ویتنام و به دنبال آن توسط عراق بر ضد جمهوری اسلامی ایران در جنگ

هشت ساله و اکنون توسط گروه‌های تروریستی، خصوصاً در سوریه ادامه دارد.

منشور ملل متحد به عنوان خالق سازمانی جدید و نظم نوین در روابط جمعی دولتهای حاکم پس از جنگ جهانی دوم سه هدف صلح، حقوق بشر و توسعه را به عنوان سرلوحه کار خویش اعلام کرد.

در این میان و به ویژه پس از پایان عصر استعماردر اواخر دهه (۱۹۶۰)، جامعه بین المللی دریافت که توسعه به منزله عنصر کلیدی ارتقای منافع مشترک است و اهداف دیگر یعنی صلح و حقوق بشر تنها زمانی از خطر در امان خواهد ماند که افراد در کل جوامع بشری از بلای فقر و توسعه نداشتن رهایی یابند.

براساس حق توسعه، ملاحظات برابری و عدالت، ساختار کلی توسعه را تعیین می کنند. به عنوان مثال، ساختار تولید کشورها باید به گونه ای تنظیم شود که دستیابی به فن آوریهای نوین اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی از اصلی ترین مسایل آن باشد و براساس عدالت امکان دسترسی به این فن آوریها ممکن باشد. این فرایند باید با مشارکت جهانی بین کشورهای دارنده این نوع از فن آوریها و کشورهای در حال توسعه و یا عقب مانده باشد تا نتیجه مطلوب حاصل گردد.

از این رو خود کشورهای در حال توسعه نیز باید سیاستها و برنامه هایی طراحی کنند که توسعه نه تنها عادلانه بلکه پایدار باشد.

اما از جهتی دیگر هرچند حق توسعه با ملاحظات فوق الذکر در بسیاری از زمینه ها موجب دستیابی به فن آوریهای خاص و پیشرفت

دولتها شده است لیکن چنین توسعه ای مستلزم هزینه های جبران ناپذیری است که نباید نسبت به آنها بی تفاوت بود.

توسعه نه تنها یک دلمشغولی مهم برای دولتها در عرصه داخلی است بلکه در عرصه بین المللی نیز جایگاه ویژه ای دارد. درکنار جلوه گاه این امر به عنوان یک حق در زیرمجموعه حقوق همبستگی (نسل سوم حقوق بشری)، معاهدات خلع سلاح و کنترل تسلیحات نیز از تسهیل آن به عنوان یک تعهد قراردادی برای دولتها یاد کرده اند.

پرسشی که همواره کشورها، به ویژه کشورهای توسعه یافته در پی پاسخ آن هستند و پذیرش قواعد توسعه را برای آنها مشکل کرده است این است که حق توسعه واقعی حق توسعه در مورد ملتها و کشورها چیست؟

بزرگترین ترس این کشورها این است که آیا مفهوم حق توسعه، حق بر همه چیز است یا خیر و این بدان معنی است که همه کشورهای در حال توسعه حق دارند به همه فن آوریهای نوین آنها خصوصاً فن آوریهای اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی دسترسی داشته باشند. حال اگر حق توسعه را به مفهوم ذکرشده فوق در نظر داشته باشیم که کشورها و ملتهای در حال توسعه حق دارند که به همه فن آوریهای نوین، دسترسی داشته باشند، این کشورها ملزم هستند که کنترل و نظارت عمیق و مستمر بر این فرایند داشته باشند و کشورهای توسعه یافته نیز ملزم به انتقال این فن آوریها به کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته هستند، تا این کشورها نیز به سطح مناسبی از توسعه و پیشرفت دست یابند.

این الزامات کشورهای توسعه یافته را می توان در قالب، کمک و مشوقهای مالی به کشورهای در حال توسعه، حفاظت و حمایت از کشورهای در حال توسعه جهت توسعه یافتگی و کمک و مساعدت به آنها جهت نیل به اهداف توسعه نام برد.

با نگاهی اجمالی به موارد ذکر شده فوق می توان به خوبی دریافت که بدون توافق بیشتر و موثرتر بر این الزامات و موارد مندرج در اعلامیه توسعه (RTD)، هیچ گونه الزام و تعهدی قانونی در خصوص توسعه کشورهای جهان سوم و به خصوص کشورهای در حال توسعه، قابل دسترسی نخواهد بود.

علی رغم تشریح به حق توسعه در اسناد بین المللی خصوصا اعلامیه ۱۸۹۶ جنبش عدم تعهد که بیان می دارد: کشورهای جنبش عدم تعهد اعلام می نمایند که حق توسعه از ارکان حقوق بشر می باشد و ساختار و مکانیزم سازمان ملل متحد باید به گونه ای وسوسه ای باشد که تمامی روابط سیاسی و اقتصادی ملل جهان را مبتنی بر حق توسعه بنا سازد و آن را تحت سیطره خود قرار دهد.

در حال حاضر مکانیزم های مختلفی توسط کمیسیون حقوق بشر ملل متحد به کار گرفته شده است که برای حق توسعه ملل مناسب و تاثیر گذار باشد که از آن جمله می توان به کار گروهی که از ۲۵ ماده ای ۸ مارس ۲۰۰۲ در ژنو برگزار شد نام برد که وظیفه اصلی این کارگروه نظارت و کنترل مستمر پیشرفت و توسعه کشورها می باشد.

از سویی دیگر «حق توسعه کشورها در خصوص دستیابی به فن آوریهای نوین اتمی و کاربرد آن و دستیابی به فن آوریهای نوین تولیدات

شیمیایی و بیولوژیکی و نحوه به کار گیری آنها یکی از جنجالی ترین و بحث انگیز ترین مباحثی است که در مورد حق توسعه می توان اشاره کرد. تولید و تکثیر و کاربرد تسلیحات کشتار جمعی (اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی) نیز که از دستاوردهای مهم توسعه می باشند نیز همواره مورد بحث و جدلهای فراوان بوده است.

با بررسی سوابق خصوصا در حقوق بین الملل عرفی می توان فهمید که تولید، تکثیر و کاربرد این گونه تسلیحات هیچ گونه منع و محدودیتی ندارد و از سویی بررسی سوابق آرا و پاسخهای دیوان بین المللی دادگستری نیز تامل خواهد بود که اعلام می نماید تهدید یا استفاده از تسلیحات اتمی باید منطبق با مقررات حقوق بین الملل لازم الاجرا در مختصات مسلحانه، خصوصا حقوق بشر دوستانه باشد.

تکلیف جامعه بین الملل مبتنی بر همکاری برای اجرای توسعه یافتگی کشورهای جهان سوم نیز تکلیف مطلق است و مقتضی است حول یک چارچوب همکاری بین المللی که دولت ها را قادر سازد به توسعه یافتگی مطلوب دست یابند، اجماعی جهانی پذیرد. آید از آنجایی که حق توسعه یک فرآیند است، انجام آن به صورت گام به گام با ایجاد یک چارچوب و طی مراحل تدریجی و متناسب با امکانات مالی، فنی و سازمانی موجود کشورهای جهان امکانپذیر است.

بی شک باز اصلی حق توسعه به سمت کشورهای کمتر توسعه یافته و «تحکیم حاکمیت و جلوگیری از پایمال شدن حقوق آنها» است و در نتیجه تعهدات ناشی از آن نیز متقابلا ناظر بر دولتهای اتمی عضو نظام عدم گسترش می باشد.

یکی از ابزارهای بین المللی اقتصادی کمک رسمی برای توسعه کمکهای خارجی (O D A) می باشد. ولی روش دیگر همکاریهای دوجانبه و مشترک بین کشورهای در حال توسعه و کشورهای توسعه یافته می باشد، که شامل ترتیبات خاصی در مورد انتقال فن آوری و کمک به کشورهای در حال توسعه جهت عبور از بحرانهای مالی است. این گونه کمکها و مساعدتهای انجام گرفته از سوی کشورهای توسعه یافته غالباً به انگیزه کشور صنعتی ارتباط کامل دارد که در هر حال جهت بهبود در توسعه دائمی وضعیتهای کشورهای در حال توسعه مناسب خواهد بود.

لذا جهت میل به یک سطح قابل قبول از توسعه باید روند انتقال فن آوری های نوین از کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه با سرعتی بیشتر انجام شود. از سویی کشورهای در حال توسعه ملزم هستند به طراحی و اجرای برنامه ها و سیاستهایی بپردازند که نه تنها به توسعه عادلانه، بلکه پایدار دست یابند.

در ادبیات حقوق بین الملل خصوصاً حقوق بشر، داشتن حق عبارت است از امکان مطالبه چیزی ارزشمند از سایر مردم، نهادها، دولت یا جامعه بین المللی، که آنها نیز در مقابل متعهد هستند آن چیز ارزشمند را در اختیار گذاشته یا در این مورد کمک کنند.

حق توسعه به عنوان حقی نسبت به یک فرایند توسعه، تنها حقی فراگیر یا مجموع یک سری حقوق نیست. بلکه حقی است که نسبت به فرایندی که قابلیت ها یا آزادی افراد و کشورها را گسترش می دهد تا وضع رفاهی خویش را بهبود داده و آنچه را ارج می نهند محقق سازند. لذا جهت تحقق توسعه و دستیابی به آن و فن آوریهای نوین اتمی،

شیمیایی و بیولوژیکی و جهت نیل به این آمال، همکاری همه کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه لازم و ضروری است.

در مورد بازدارندگی و منع کاربرد تسلیحات اتمی، شیمیایی و بیولوژیکی، برخی اندیشمندان حقوق بین الملل بر این باورند که «بازدارندگی اتمی علت اصلی صلح و ثبات بین المللی است» و تلاش اکثریت کشورها براین متمرکز بوده تا به واسطه دستیابی به توان نظامی دواخواه یا حتی برتری استراتژیک، ابتدا تداوم و منافع ملی و سپس ثبات جمعه جهانی را حفظ کنند. چنین رویه ای، نادرست به نظر می رسد چرا که هر چند کاربرد تسلیحات کشتار جمعی به مراتب کمتر از تسلیحات متعارف بوده است.

لیکن این موضوع به بازدارندگی ارتباطی نداشته است. از سویی دیگر آنچه رسالت نهادهای جامعه بین المللی تلقی می گردد، «حفظ صلح و امنیت بین المللی است» و نه «ثبات بین المللی». با وجود روشهای گوناگون فشار بر سایر کشورها از جمله تحریمهای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، امروزه کاربرد تسلیحات کشتار جمعی ضرورتی ندارد بلکه بازدارندگی بر دلایل دیگری استوار می باشد. باین دلیل است که دول قدرتمند دارنده تسلیحات کشتار جمعی استفاده از تسلیحات کشتار جمعی را به عنوان آخرین راه حل، نفی نکرده ولی تاکنون چاره ای دیگر وجود داشته که مانع از بکارگیری این گزینه شده است.

در عمل دکترین بازدارندگی خصوصاً بازدارندگی اتمی که تنها توسط دارندگان تسلیحات کشتار جمعی طرح شده است و مورد حمایت قرار گرفته است، از رهگذر مانع تراشی بر سر راه توسعه تدریجی حقوق

خلع سلاح به دست آمده است که تاثیر بس منفی بر صلح و امنیت بین المللی بر جای گذاشته است. فواید اصرار بر این دکترین تنها عاید قدرتهای اتمی و هم پیمانان آنها شده است و از این جهت نیز حق ممتاز نه تنها در حفظ زرادخانه های اتمی آنها به وجود آمده است، بلکه این حق را نیز محفوظ داشته اند که در هر شرایطی که امنیت ایجاد کند، «تهدید به استفاده» از اینگونه تسلیحات برای دفاع از خود را به «استفاده» تبدیل نمایند.

www.ketab.ir